

ההפיכה המשטרית בחינוך

ניתוח עומק של הקצאות הכספים הקואליציוניים בתקציב 2024-2023 בתחום החינוך, בדגש על החינוך החרדי

אביעד הומינר-רוזנבלום, מיכל צ'רנוביצקי וטל אלוביץ'
14 במאי 2023

בדומה להפיכה המשטרית, גם תקציב המדינה לשנים 2024-2023 בכלל וגם ההסכמים הקואליציוניים לשנים אלה בפרט, מבטאים שינוי סדרי עולם בהתנהלותה של מדינת ישראל וכניעה לסדר יום מגזרי וצר, כזה המבטא רצון לשינוי משמעותי בפניה של המדינה. כל אלה באים לידי ביטוי במיוחד בתקציבים המוקצים לחינוך הפרטי והחצי פרטי, החרדי ברובו, ולמשמעויות החמורות שהיו להקצאה זו על עתיד התלמידים החרדים, על מערכת החינוך הממלכתית-ציבורית ועל עתידה של מדינת ישראל.

בהצעת תקציב המדינה לשנים 2024-2023 שמונחת בימים אלה על שולחן הכנסת לקראת אישורה, הוקצו כ-13.5 מיליארד ש"ח לטובת הסכמים קואליציוניים. לשם השוואה, בשנים 2021-2022 – בעת כהונתה של הממשלה הקודמת – הוקצו 2.1 מיליארד ש"ח לטובת ההסכמים הקואליציוניים. למרות החלטת הממשלה המפורשת בנושא, חלוקת הכספים הקואליציוניים למטרות השונות עדיין לא הונחה על שולחן הכנסת באופן רשמי. על פי טיוטה של נוסח החלטת הממשלה בנושא שדלפה לתקשורת, הקצאות הכספים הקואליציוניים מבשרת על שינוי מגמה דרמטי בכיוון בו הולכת מדינת ישראל. ע"פ ניתוח שנעשה לטיטוטת ההחלטה¹, לא פחות מ-28.8% מהכספים הקואליציוניים – לפחות 3.9 מיליארד ש"ח – יועברו באופן ישיר למוסדות לימוד פרטיים וחצי-פרטיים שמלמדים ליבה באופן חלקי, אם בכלל, ולמלגות לאברכים. זאת על פי החלוקה הבאה:

- תוספת של 1.6 מיליארד ש"ח למוסדות החינוך החרדיים החצי-פרטיים שמלמדים לימודי ליבה חלקיים, אם בכלל (מוסדות פטור ומוכר שאינו רשמי), וזאת ללא שהדבר ילווה בהגדלת הפיקוח עליהם.
- תוספת של 2.4 מיליארד ש"ח לשיבות הגדולות ולכוללים לאברכים.

יחד איתם, יועברו עוד מיליארדי ש"ח לחינוך הממלכתי-דתי ולמיזמי הדתה שונים. למרות שמדובר בסכומים גבוהים מאוד שאפשר היה להעביר למטרות חשובות אחרות, הבעיה אינה נעוצה רק בגודל ההוצאה הישירה. אם ימומשו הסעיפים, ייגזרו חיי עוני על מאות אלפי בנים חרדים, החינוך הציבורי-ממלכתי בישראל (בכלל המגזרים) יקרוס ואיתם עלול לקרוס השגשוג העתידי של הכלכלה והחברה בישראל.

במסמך זה נפרט את הקצאות הכספים הקואליציוניים המרכזיות הקשורות לתחום החינוך (במובנו הרחב) ואת המשמעות של כל אחת מהן:

מערכת החינוך החרדית והדתית

מערכת החינוך בישראל בגיל היסודי נחלקת לשלושה זרמים: ממלכתי (הכולל בתוכו תת זרמים של ממלכתי יהודי – ליהודים חילונים ומסורתיים – וממלכתי ערבי), ממלכתי-דתי וחרדי, ולשלושה סוגי מוסדות עיקריים: בתי ספר ציבוריים (או רשמיים), בתי ספר חצי-פרטיים (מוכרים שאינם רשמיים), ובתי ספר פרטיים (פטור).

1 פילוח הקצאות כספים קואליציוניים לתקציב 2024-2023, טל אלוביץ' ואביעד הומינר-רוזנבלום, מאי 2023.

בגילי בית הספר היסודי לומדים רובם המוחלט של תלמידי הממלכתי והממלכתי-דתי בבתי ספר ציבוריים, ותלמידי החינוך החרדי לומדים ברובם הגדול בבתי ספר חצי-פרטיים, מיעוטם בבתי ספר פרטיים לחלוטין, וחלק זעיר מתוכם בבתי ספר ציבוריים.

בתי ספר ציבוריים מתוקצבים על ידי המדינה באופן מלא ושווה זה לזה. הם מחויבים לקבל אליהם כל תלמיד ותלמידה, ללמד את תוכנית הלימודים הרשמית של משרד החינוך ולעמוד בשלל כללי פיקוח. התקציב שהם מקבלים מגיע מהמדינה ומהרשויות המקומיות. בתי ספר חצי-פרטיים מתוקצבים על ידי המדינה בשיעור של 75% ובתקציב מלא מהרשויות המקומיות, ובתי ספר פרטיים מתוקצבים בשיעור של 55%, והרשויות המקומיות לא מחויבות לתקצב אותם. בהתאם, הם מחויבים ללמד לימודי ליבה בשיעור התקציב שאותו הם מקבלים. אבל המספרים והמחויבויות הללו עובדים רק בתיאוריה ורק עבור חלק מזרמי החינוך. ברשתות "החינוך העצמאי", הקשורה ליהדות התורה, ו"מעין החינוך התורני" הקשורה לש"ס לומדים מרבית התלמידים והתלמידות החרדים. למרות שבתי הספר של הרשתות הם חצי-פרטיים, הם זוכים ל-100% תקצוב, הן מהמדינה והן מהרשויות המקומיות. מימון שמתאפשר בעקבות שינוי חקיקה מיוחד שנערך עבורן.

יחד עם זאת, בעשורים האחרונים התקיימה מעין הסכמה שבשתיקה בין הפוליטיקאים החרדים למדינת ישראל, במסגרתה נשחק התקציב של בתי הספר מצד אחד, והפיקוח עליהן היה אפסי מהצד השני. כך, התקציב שניתן לכלל בתי הספר הלא ציבוריים, כולל שתי הרשתות הגדולות, מחושב רק כשיעור מהתקציב הבסיסי לשעות לימודים, והן לא מקבלות תקציבים של תכניות שונות כמו הזנה, גפ"ן (גמישות ניהולית), הסכמי שכר שנחתמו עם המורים, תקציבי בינוי ועוד, מה שמביא את תקציבן לשיעור נמוך יותר מהשיעורים התיאורטיים שהם אמורים לקבל.

מהצד השני, ולמרות מחויבותן ללמד שיעור מסוים של לימודי ליבה, הפיקוח על ההיקף ורמת לימודי הליבה בבתי הספר של "רשתות" ובבתי הספר הפרטיים והחצי-פרטיים במגזר החרדי אפסי, כשברור לכול שרובם לא עומדים ברמה הנדרשת. בתי ספר בהם מספר מועט מהתקן של תלמידים נפתחים כדבר שבשגרה, שעות הלימודים של המורים לא מדווחות למשרד החינוך, ובתי הספר מסננים ומפלים תלמידים באופן גלוי. גם ברמה הכספית, הבלגן בגופים האלה חוגג, והפיקוח על הכסף הציבורי שזורם אליהם מינימלי.

בעלי מוסדות החינוך הם האליטה של הציבור החרדי, שנהנים מכסף ומכוח רבים מתוקף בעלותם על המוסדות. שיעור ההפרות של זכויות העובדים במוסדות האלה גבוה מאוד, והלנת שכר, העברת שכר חלקי ועוד נפוצים מאוד, וכך גם נפוטים, שבמסגרת רשתות ומוסדות חינוך הופכים לנחלתה של משפחה זו או אחרת, ורבים מבני המשפחה מועסקים בהם בתנאים טובים. בפועל, נוצרה במערכת החינוך החרדית אוטונומיה חרדית של הפוליטיקאים ומנהלי המוסדות שעושים בהם כרצונם.

התקציב החסר של בתי הספר החצי-פרטיים והפרטיים בציבור החרדי גרם לכך שבתי הספר הממלכתיים-ציבוריים קיבלו תקציב גבוה יותר בצורה משמעותית, מה שיצר תמריץ מסוים עבור תלמידים לעבור לבתי ספר מסוג זה, ותמריץ לבתי הספר עצמם להפוך לבתי ספר ציבוריים. בשנת 2013 הוקם האגף לחינוך ממלכתי-חרדי במשרד החינוך וכמה עשרות בתי ספר פרטיים וחצי-פרטיים חרדיים עברו לחסות תחתיו, כלומר – הפכו לבתי ספר ציבוריים, כולל לימודי ליבה מלאים. צריך לומר – לא מדובר רק במהלך שקרה בבתי הספר החרדיים. גם בתי הספר החצי-פרטיים במגזר הממלכתי (אומנם מעטים בהרבה מבחברה החרדית) – כמו בתי הספר הדמוקרטיים – עברו בשנים האחרונות יותר ויותר לתוך מערכת החינוך הציבורית, מתוך מגמה שהוביל משרד החינוך ורצון מצידם לקבל תקציבים מלאים.

הקצאות הכספים הקואליציוניים לתקציב 2024-2023 מבקשות לשנות את התמונה מבחינת בתי הספר החרדיים. הן כוללות העלאה דרמטית של התקציב שמקבלים בתי הספר הפרטיים והחצי-פרטיים מהמדינה, כך שאלה יגיעו בסופו של דבר לסך של כמעט 55% (פרטיים), 75% (חצי-פרטיים) ו-100% (מעין החינוך התורני והחינוך העצמאי) מכלל תקציבי החינוך שמגיעים לתלמידי החינוך

הציבורי בישראל. כל זאת ללא שום דרישה לחיזוק הפיקוח הרופף על בתי הספר או הקטנת האוטונומיה שיש להם, שכאמור כוללת סינון ואפליית תלמידים, אי לימוד לימודי ליבה, הפרות שכר שונות ועוד. על פי ההסכמים הקואליציוניים שחתם הליכוד עם ש"ס ויהדות התורה תיתכן בהמשך גם הגדלת האוטונומיה של מוסדות אלה וצמצום הפיקוח עליהם. כל זה יביא למצב בו בתי הספר של החינוך העצמאי ומעין החינוך התורני גם ייהנו מתקציב כמעט זהה לזה של בתי הספר הציבוריים בישראל, וגם יהיו פטורים מכל החובות המוטלות על האחרונים.

צמצום הפער בין תקציבי החינוך החרדי הפרטי והחצי-פרטי לתקציבי החינוך הציבורי

החינוך החצי פרטי יקבל תוספת של 302 מיליון ש"ח ב-2023 ו-880 מיליון ש"ח ב-2024. סה"כ 1.182 מיליארד ש"ח. זאת עבור העלאת שכר המורים והמורות, באמצעות צירופם להסכם השכר אופק חדש². היעדרו של אופק חדש מהחינוך החצי פרטי היה הגורם המרכזי שהביא לשחיקה ב-100% תקצוב ו-75% תקצוב שהרשתות והמוכש"רים הפרטיים היו אמורים לקבל, והתוספת הזו תצמצם את רוב הפער. אולם אופק חדש אינו רק הסכם שכר ותוספת שעות למורים, אלא רפורמה כוללת שנעשתה במערכת החינוך הציבורית שכללה הפניית שעות הוראה להוראה פרטנית, תוספת מרחבים בבתי הספר להוראה פרטנית, ועוד. לא ברור האם וכיצד יבוצעו שאר חלקי הרפורמה בבתי הספר החרדיים, שכאמור, הפיקוח של משרד החינוך עליהם מוגבל ביותר, וכבר היום חלקם אינם מבצעים את מה שהם אמורים לבצע.³

לתקציב מוסדות הפטור – מוסדות פרטיים שאינם מלמדים לימודי ליבה כמעט בכלל, שהפיקוח עליהם לא קיים ושמקבלים היום 55% תקצוב מהתקציב לשעת לימודים – יתווספו 386 מיליון ש"ח (96 מיליון ש"ח בשנת 2023 ו-290 מיליון ש"ח בשנת 2024) שיועברו למוסדות הפטור שאינם יכולים להצטרף לאופק חדש, באמצעות שני סעיפים מיוחדים – תגבור החינוך החרדי במוסדות הפטור וקולות קוראים בחברה החרדית – מוסדות הפטור.

66 מיליון ש"ח נוספים (16 מיליון ש"ח בשנת 2023 ו-50 מיליון ש"ח בשנת 2024) יועברו לצורך השוואת הסבסוד של הצהרונים בכיתות א' וב' במוסדות הפטור והמוכש"ר לסבסוד של הצהרונים בחינוך הממלכתי.

8 מיליון ש"ח יוקצבו לחינוך לזהירות בדרכים בחינוך העצמאי

סה"כ מדובר בתוספת של 1.6 מיליארד ש"ח לחינוך היסודי הפרטי והחצי-פרטי.

בעוד תקציבי החינוך החרדי מוגדלים באופן משמעותי, הרי שמוסדות החינוך לא נדרשים לביצוע שינויים כלשהם בתמורה לכך או הופכים לחיוביים להימצא תחת פיקוח שיוודא שהם מבצעים את מה שהם מחויבים לו כבר היום. וגרוע מכך – ההסכמים הקואליציוניים שנחתמו בין הליכוד למפלגות החרדיות כוללים שלל סעיפים שמטרתם צמצום הפיקוח הבקושי קיים ממילא על מערכת החינוך החרדית והרחבת האוטונומיה שלה עוד יותר. בין הסעיפים הללו מופיעים: הקמת מינהל מיוחד ועצמאי לרשתות החרדיות שמשמעותו שמשרד החינוך יממן מפקחים של הרשתות שימונו וינהלו על ידי הרשתות שעליהם הם אמורים לפקח; שינוי מעמד מעין החינוך התורני למעמד של רשות מקומית, כדי שתוכל להקים בתי ספר משלה ברשויות מקומיות גם בלי קבלת הסכמה מהן; יצירת קושי לקנוס בתי ספר שהפרו את הכללים להם הן מחויבות; והקלת האפשרות לפתיחת מוסדות לימוד קטנים במיוחד למספר זעום של תלמידים. גם אם לסעיפים הללו אין ביטוי תקציבי כרגע, הם עלולים להתממש על ידי הממשלה בהמשך.

² בחינוך המוכר שאינו רשמי ישנם גם מוסדות חינוך לא חרדיים (כגון בתי הספר הכנסייתיים בחברה הערבית), אולם כ-77% מתלמידי המוכש"ר הם תלמידים במוסדות חרדיים. בנוסף, חלקם הגדול לומד בבתי הספר של הרשתות החרדיות שם התקצוב הוא 100% ולא 75% כמו בשאר בתי הספר במעמד מוכש"ר. מה שאומר שכמעט כל הסכום הזה יגיע לחינוך החרדי.

³ דרישות נוספות לצורך הכנסת אופק חדש לבתי הספר במעמד מוכש"ר הן: תיקון של תקנת חינוך ממלכתי (נמצא בסמכות שר החינוך ולא מצריך אישור כנסת), הפצת חוזרי מנכ"ל, הקמת מנהלת ליישום, קדימות לבתי ספר לפי אלה שבהם רוב המורים מעוניינים להצטרף, גודל בית הספר, כיתות תקינות ומדדי טיפוח.

דרישה בהקשר הרגולטורי שעוגנה בהסכמים הקואליציוניים וכבר בוצעה היא מינוי שר נוסף בעל סמכות במשרד החינוך שתפקידו אחריות על החינוך החרדי. השר שמונה, חבר הכנסת חיים ביטון מש"ס, מכיר מקרוב את המערכת מתוקף תפקידו האחרון – מנכ"ל רשת מעין החינוך התורני. אגב, בזמן שהיה מנכ"ל הרשת חשפו חשבים מלווים של משרד האוצר שורה ארוכה של תקלות והפרות, כולל חוב של 241 מיליון ש"ח, שמצופה מהמדינה לשלמו, פתיחת עשרות בתי ספר ללא אישור, העסקת עובדים שאינם עובדי הוראה מכסף שיועד לשעות לימוד ועוד.

הגדלת תקציב הישיבות והכוללים

תקציב התמיכה במוסדות תורניים – הישיבות הגדולות והכוללים בהם לומדים בחורים (רובם ככולם) חרדים מעל גיל 18 ואברכים – יעמוד ב-2023 על 1.8 מיליארד ש"ח וב-2024 על 1.9 מיליארד ש"ח. לשם כך יוקצו 1.2 מיליארד ש"ח ב-2023 ו-1.3 מיליארד ש"ח ב-2024 מהכספים הקואליציוניים, והשאר מבסיס התקציב. מדובר על תוספת של 50%-58%, בהתאמה, לתקציבם הכולל ב-2022 – שעמד על 1.2 מיליארד ש"ח – שתגדיל את המלגה הממוצעת לאברך מ-680 ש"ח ל-1000 ש"ח.

90 מיליון ש"ח נוספים יועברו לישיבות הגדולות עבור תלמידי חו"ל במוסדות תורניים.

הגדלת הפער התקציבי בין תלמידים הלומדים במערכת החינוך הדתית לזו הממלכתית

לחינוך הממלכתי-דתי הוקצו 127 מיליון ש"ח. עוד 60 מיליון ש"ח יוקצו לבינוי פנימיות באיו"ש ו-80 מיליון ש"ח נוספים יוקצו עבור תוכניות מיוחדות.⁴ 267 מיליון ש"ח אלה יתווספו לפער האדיר שקיים כבר היום בין התקציב הממשלתי המועבר לתלמיד דתי לעומת תלמיד חילוני/מסורתי או ערבי (25%-44%, בהתאמה, בגילי התיכון).

הקצאות כספים נוספות למגזר החרדי והדתי בתקציב משרד החינוך

40 מיליון ש"ח יוקצו לשיפוץ תשתיות ישיבות הסדר וישיבות המעודדות שירות צבאי, החינוך הבלתי פורמלי בחמ"ד ותנועת עזרא יקבלו 30.5 מיליון ש"ח והגרעינים התורניים יקבלו 50 מיליון ש"ח.

190 מיליון ש"ח לתרבות יהודית חרדית, 56 מיליון ש"ח עבור תוכנית חנוך לנער למניעת נשירה בישיבות, 22 מיליון ש"ח לגופי תיאום וקשר ו-4.4 מיליון ש"ח עבור פעולות אגף לחינוך תורני. סה"כ 392.9 מיליון ש"ח.

השפעה על החינוך הממלכתי

סך כל הכספים הקואליציוניים שיועברו למשרד החינוך לטובת המגזר הדתי והחרדי הוא 4.7 מיליארד ש"ח, זאת לעומת 685.2 מיליון ש"ח שיעברו למשרד החינוך לתועלת כלל המגזרים בישראל, כשאפילו מהסכום הזה חלק יעבור לחינוך הממלכתי-דתי, באמצעות השקעה מיוחדת בפנימיות, שחלק גדול במיוחד מהם נמצאים בחינוך הממלכתי-דתי.

בנוסף, ישנן הקצאות כספים רבות שחלקן לפחות יוקדש להשפעה על החינוך הממלכתי, ולא באופן רצוי:

תקציבים למיזמי הדתה וחיזוק הזהות היהודית והלאומית

340 מיליון ש"ח יוקצו לטובת מיזמי חיזוק הזהות היהודית והלאומית בקרב כלל הציבור הישראלי באמצעות המשרד למשימות לאומיות, ביניהם: חיזוק הזהות היהודית, תרבות יהודית, גרעינים משימתיים, בינוי התיישבות משימתית, תמיכה במדרשות ליהדות ומרכזים להעמקת החינוך. בתקציב הוקצו גם 285 מיליון ש"ח לטובת הרשות לזהות יהודית שאמורה לקום במשרד הוה"מ,

⁴ 20 מיליון עבור "מיזמים משותפים, מורשת הרב דרוקמן בחינוך". 60 מיליון עבור "מענק ירושלים לחינוך לרגל לשנת ה-75 - אירועים לציון י"ט בכסלו וג' באלול, פעילות זיכרון לרבני הציונות הדתית, חג הסיגד, ריקוד הדגלים".

ושלפי ההסכם הקואליציוני עם מפלגת נעם אמורה לעסוק ב"חיזוק וביצור זהות יהודית לאומית".⁵ בהתאם להסכם הקואליציוני עם יהדות התורה, הוקצו 500 מיליון ש"ח נוספים לרשות למסורת במשרד ירושלים.⁶

תחומי הפעילות וההשפעה של הגופים הללו ושל הייעודים שלהם הוקצה הכסף עדיין אינם ברורים, אבל מהניסיון עם גופים דומים, ברור שלפחות חלק מ-1.1 מיליארד ש"ח האלה יועבר לעמותות וארגונים דתיים שפועלים במערכת החינוך הממלכתית ומקדמים אג'נדות דתיות שמרניות, ולעיתים גם לאומניות.

השפעת הגידול בתקציב החינוך החצי פרטי

הגידול המשמעותי הצפוי בתקציב החינוך החצי-פרטי (מוכר שאינו רשמי) צפוי להשפיע בצורה משמעותית גם על החינוך הממלכתי, היהודי והערבי, וגם על החינוך הממלכתי-דתי. כיום ישנם במערכות חינוך אלה שיעור קטן יחסית של מוסדות חצי-פרטיים, אך הגדלת תקציבם במערכת החרדית תגדיל את התמריץ לפתוח מוסדות נוספים, זאת כשהפיקוח הקיים של משרד החינוך על נושאים כמו סלקטיביות בקבלת תלמידים וגובה תשלומי הורים לא אפקטיבי. כבר כיום מדובר בעיקר בבתי ספר אליטיסטיים יחסית שמושכים אליהם אוכלוסייה חזקה מבתי הספר הציבוריים.⁷ המשך צמיחת המוסדות האלה, בלי דרישות ממלכתיות-ציבוריות תואמות כמו אי יכולת לסנן תלמידים, הגבלה על תשלומי הורים ועוד, עלולה להוביל לקריסת החינוך הממלכתי-ציבורי ולגידול קיצוני באי-השוויון.

שוק העבודה

שילוב חרדים בשוק העבודה

הקצאת הכספים היחידה שמתייחסת ישירות לשילוב חרדים בשוק התעסוקה היא הקצאה של 105 מיליון למשרד העבודה לצורך לימודי הנדסאות לנשים חרדיות. בנוסף, הרשות לפיתוח כלכלי-חברתי של המגזר החרדי מקבלת הקצאה של חצי מיליארד ש"ח.⁸ עד היום, הוכיחה הרשות הזו את מחויבותה לקידום השילוב של בנות ובני החברה החרדית בהשכלה ובתעסוקה, ויש לקוות שחצי מיליארד ש"ח הללו אכן ישמשו למטרות ראויות.

לסיכום

הקצאות הכספים הקואליציוניים בתחום החינוך מבשרים על שינוי מגמה משמעותי במטרותיה המוצהרות של מדינת ישראל. אין בהם כמעט תוספות תקצוב הנוגעות לכלל האזרחים והאזרחיות בישראל. אין בהם גם שום הקצאת משאבים לטובת החינוך הממלכתי-חרדי, המציע לתלמידים החרדים חינוך ציבורי ושוויוני, כולל לימודי ליבה מלאים. במקום זאת יש בהם שורה ארוכה של סעיפים מגזריים שמימושם המלא ישנה בצורה משמעותית את פניה של מדינת ישראל. ראשית, מאות אלפי תלמידים חרדים שמדינת ישראל העמידה את העלאת רמת ההשכלה שלהם ויכולת ההשתלבות שלהם בשוק העבודה במקום גבוה בסדרי העדיפויות שלה בשנים האחרונות, יוסללו למוסדות לימוד נטולי לימודי ליבה. במקביל, מוסדות החינוך האלטרנטיביים שקמו להם בתוך החברה החרדית יחלשו מאוד. שני הדברים הללו, בתוספת הגידול המשמעותי בקצבאות האברכים,

5 בכפוף להחלטת ממשלה נוספת.

6 בכפוף להחלטת ממשלה נוספת ובה פירוט הקצאות הכספים.

7 מדובר בבתי ספר אנתרופוסופיים או דמוקרטיים בחינוך הממלכתי-יהודי, נוצריים בחינוך הממלכתי-ערבי ותורניים בחינוך הממלכתי-דתי.

8 בכפוף להחלטת ממשלה נוספת.

צפויים להעמיק את הפער בין בוגרי ובוגרות החינוך החרדי לשאר הצעירים והצעירות בישראל ולהקטין את הסיכוי להשתתפות של הראשונים בכלכלה הישראלית.

שנית, ולא פחות חמור, **תהליכי הפרטה ומגזור שכבר מתרחשים במערכת החינוך יואצו בצורה דרמטית** – מספר בתי הספר הפרטיים והחצי-פרטיים במערכת החינוך הממלכתית והממלכתית-דתית, אשר מסננים תלמידים ודורשים תשלומי הורים גבוהים יאמיר, ובגרסה קיצונית אפילו ביחס למדינות בהן יש חינוך פרטי במימון ציבורי. היומרה שנקבעה כבר בחוק החינוך הממלכתי בשנת 1953, "להעניק שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה", תיגוע באופן סופי ואיתה עתידם של מאות אלפי תלמידות ותלמידים המגיעים ממשפחות שלא שפר עליהן גורלן.